

GÓRNOŚLĄSKIE STUDIA SOCJOLOGICZNE

SERIA NOWA

TOM 2

Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego

Katowice 2011

GÓRNOŚLĄSKIE STUDIA SOCJOLOGICZNE

SERIA NOWA

TOM 2

pod redakcją
Kazimiery Wódcz

Wydawnictwo
Uniwersytetu Śląskiego
Katowice 2011

Redaktor naczelny: Wojciech Świątkiewicz

Recenzent: Krzysztof Frysztacki

Rada Naukowa: Krzysztof Frysztacki
Grzegorz Gorzelak
Bohdan Jałowiecki
Kazimierz Krzysztofek
Joanna Kurczewska
Michał Lis
Peter Ondrejko
Andrzej Sadowski
Andrzej Sakson
Janusz Słodczyk
Paweł Starosta
Józef Styk
Marek Ziółkowski
Rudolf Žáček

Sekretarz Redakcji: Justyna Kijonka
justyna.kijonka@us.edu.pl

Adres Redakcji: Instytut Socjologii
Uniwersytet Śląski w Katowicach
ul. Bankowa 11
40-007 Katowice

Publikacja jest dostępna także w wersji internetowej

Central and Eastern European Online Library

www.cceol.com

Spis treści

Wstęp (<i>Wojciech Świątkiewicz</i>)	7
--	---

Stare regiony przemysłowe Europy w procesie zmian — badania Górnego Śląska w projekcie SPHERE

Kazimiera Wódz, Krzysztof Łęcki, Maciej Witkowski: Transformacja ekonomiczna a tożsamość kulturowa. Stare regiony przemysłowe Europy w procesie zmian — przypadek badań Górnego Śląska w projekcie SPHERE	11
Jolanta Klimczak-Ziółek: Refleksje z badań nad zmianami aktywności zawodowej kobiet i mężczyzn w województwie śląskim	29
Maciej Witkowski: Potoczne reprezentacje struktury społecznej w górniczych i hutniczych osadach przyzakładowych w województwie śląskim	47
Monika Gneciak: Emocje i pamięć. Przyczynek do „geografii emocjonalnej” w ramach analizy wywiadów mieszkańców osiedli postrobotniczych w Będzinie i Rudzie Śląskiej	60
Barbara Słania: (A)społeczność lokalna? Przemiany więzi społecznych na przykładzie dzielnicy Ksawera w Będzinie	90
Witold Mandrysz: Restrukturyzacja przemysłu na terenie Górnego Śląska a przemiany tożsamości indywidualnej i zbiorowej jego mieszkańców na przykładzie osiedli przyzakładowych	103
Paweł Cwikła, Krzysztof Łęcki: Świat przedstawiony Górnego Śląska od (soc)realizmu do realizmu magicznego — reprezentacje symboliczne regionu w obrazach	113

Piotr Kulas: Nasze narracje regionalne	128
Daniela Dzienniak-Pulina: Wykorzystanie materiałów wizualnych w projekcie SPHERE	138

Wokół restrukturyzacji regionu

Jacek Wódz: Rekonstrukcja gospodarki w regionie a tworzenie się specyficznej polityki: regionalnej i lokalnej. Refleksja socjologa polityki	151
Krystyna Faliszek: Gmina górnicza jako podmiot polityki społecznej	164
Sławomira Kamińska-Berezowska: Bariery kobiecej i męskiej aktywności w ruchu związkowym na przykładzie branży górniczej	177
Adam Bartoszek: Demograficzne i kulturowe czynniki adaptacji do środowiska zbudowanego na Górnym Śląsku — postindustrialne potrzeby a wzorce zamieszkiwania na przykładzie seniorów	192
Krzysztof Bierwiaczonek, Tomasz Nawrocki: Centrum miasta czy mall? Kilka refleksji socjologów na marginesie badań przestrzeni publicznych miast śląskich	213
Marek S. Szczepański, Anna Śliz: Mozaikowy region etniczny i jego społeczne metamorfozy. Przypadek Górnego Śląska	232

Varia

Jolanta Grotowska-Leder, Iwona Kudlińska: Region łódzki na tle sytuacji w kraju w czasach restrukturyzacji — wybrane problemy.	253
--	-----

Contents

Preface (<i>Wojciech Świątkiewicz</i>)	7
--	---

The old post-industrial regions of Europe in the process of change — the SPHERE project study of Upper Silesia

Kazimiera Wódz, Krzysztof Łęcki, Maciej Witkowski: Economic transformation and cultural identity. The old post-industrial regions of Europe in the process of change — the case of SPHERE project study of Upper Silesia	11
Jolanta Klimczak-Ziółek: Reflections after studies on shifting professional activities of women and men in Silesian Voivodeship	29
Maciej Witkowski: Popular common-sense renderings of social structure in mining and steel industry factory settlements in Silesian Voivodeship	47
Monika Gneciak: Emotions and memory. Contribution to the “emotional geography” based on the interviews with inhabitants of historic workers’ settlements of Będzin and Ruda Śląska	60
Barbara Ślania: The local (non-)community? Transformations of the social bonds, basing on the example of Ksawera district in Będzin	90
Witold Mandrysz: Restructuring the industry in the area of Upper Silesia versus individual and communal identity changes of its inhabitants basing on the example of workers’ settlements	103
Paweł Ćwikła, Krzysztof Łęcki: Depictions of Upper Silesian world from socialist to magic realism — symbolic representation of the region in paintings	113

Piotr Kulas: Our regional narrations	128
Daniela Dzienniak-Pulina: Use of visual content in SPHERE project	138

Around the theme of region restructuring

Jacek Wódz: Utilization of visual materials in SPHERE project	151
Krystyna Faliszek: The economy reconstruction in the region and development of peculiar, regional and local, policies. The political sociologist's reflections	164
Sławomira Kamińska-Berezowska: Barriers to women's and men's activity in miners' trade unions	177
Adam Bartoszek: Demographic and cultural factors in adjusting to the society built in Upper Silesia — post-industrial needs versus dwelling patterns, basing on the example of senior citizens	192
Krzysztof Bierwiaczonek, Tomasz Nawrocki: City centre or a shopping mall? The sociologists' few reflections on the margin of Silesian cities' public spaces studying	213
Marek S. Szczepański, Anna Śliz: The mosaic-like ethnic region and its social metamorphoses. The case of Upper Silesia	232

Varia

Jolanta Grotowska-Leder, Iwona Kudlińska: Socio-economic situation of Łódzkie Voivodeship in times of restructuring in relation to national data — selected issues	253
--	-----

Wstęp

W recenzji 2. tomu „Górnośląskich Studiów Socjologicznych” Pan Profesor Krzysztof Frysztacki był łaskaw napisać: „»Górnośląskie Studia Socjologiczne« mają za sobą bardzo chlubną, kilkudziesięcioletnią historię, wzbogacając wiedzę o społeczeństwie i wymowę socjologicznych badań w tym zakresie”. Autorzy tekstów przygotowanych pod redakcją Pani Profesor Kazimierzy Wodzowej podejmują zadanie kontynuowania dobrych tradycji naukowych i wydawniczych katowickiego środowiska socjologicznego.

Przedmiotem analiz są procesy przeobrażeń społeczno-kulturowych, jak również gospodarczych zachodzące w starych obszarach przemysłowych Górnego Śląska oraz Zagłębia Dąbrowskiego. Oś przewodnią stanowią przemiany społeczne, dokonujące się na różnych poziomach regionalnego systemu społeczno-kulturowego, w tym kwestie procesów restrukturyzacyjnych, ich uwarunkowania, przebieg i konsekwencje. Interesującym socjologicznie układem porównawczym jest prezentowana problematyka wybranych procesów restrukturyzacyjnych w regionie łódzkim.

Tom został podzielony na dwie części. Pierwsza, obszerniejsza, zatytułowana *Stare regiony przemysłowe Europy w procesie zmian — badanie Górnego Śląska w projekcie SPHERE*, jest merytorycznie i organizacyjnie powiązana z projektem międzynarodowych badań sponsorowanych przez Unię Europejską (VII program ramowy EU) “Space, Place and the Historical and contemporary articulations of regional, national and European identities through work and community in areas undergoing economic REstructuring and regeneration”, realizowanych pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Kazimierzy Wódcz. W części tej przedstawiono pierwsze wyniki socjologicznych badań prowadzonych w formule metodologii badań jakościowych między innymi w odniesieniu do przemian więzi lokalnych, wzorców aktywności zawodowej, kształtowania się „geografii emocjonalnej”, potocznych reprezentacji struktury społecznej w starych osiedlach przemysłowych,

znaczenia przekształceń ekonomicznych dla procesów budowania nowej tożsamości kulturowej.

Drugą część tomu tworzą artykuły dotyczące problematyki restrukturyzacji regionu. Omówiono w nich kwestie polityki lokalnej i regionalnej w odniesieniu do przekształceń gospodarczych, polityki społecznej gmin górniczych, barier aktywności w górniczym ruchu związkowym, demograficznych i kulturowych czynników adaptacji seniorów do środowiska oraz aspekty mozaiki etnicznej Górnego Śląska.

W prezentowanych artykułach dostrzec można wrażliwość na sprawy lokalne, na konkrety, górnośląskie czy zagłębiowskie szczegóły, ukazujące koloryt tej ziemi, ale też trudne, od dawna nieprzezwyciężone problemy społeczne, gospodarcze, kulturowe czy polityczne.

Wspólnym rysem zamieszczonych w tomie tekstów jest próba uchwycenia poszczególnych atrybutów procesów współczesnych przeobrażeń oraz prezentacja i socjologiczna analiza etapów porzucania gorsetu starego regionu przemysłowego i tworzenia się nowej formuły tożsamości kulturowej: regionalnej, polskiej i europejskiej.

W przygotowaniu jest już kolejny tom „Górnośląskich Studiów Socjologicznych”, który powstaje pod redakcją naukową prof. dra hab. Marka S. Szczepańskiego. Tematyką wiodącą zbioru będą zagadnienia kulturowych i etnicznych płaszczyzn dialogu i konfliktów zachodzących w różnych układach kulturowych (europejskich i pozaeuropejskich), wyrastających z wielokulturowości oraz polityki integracyjnej i akulturacyjnej.

Wojciech Świątkiewicz

Redakcja: Barbara Malska

Projekt okładki: Justyna Kijonka

Opracowanie graficzne okładki: Paulina Dubiel

Redakcja techniczna: Barbara Arenhövel

Korekta: Magdalena Białek

Skład i łamanie: Marek Zagniński

Copyright © 2011 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISSN 0072-5013 (wersja drukowana)

ISSN 2353-9658 (wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Nakład: 150 + 50 egz. Ark. druk. 17,0. Ark. wyd.
21,5. Papier offset. kl. III, 90 g   Cena 26 zł (+VAT)

Druk i oprawa: PPHU TOTEM s.c.

M. Rejnowski, J. Zamiara

ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław

Cena 26 zł (+ VAT)

ISSN 0208-6336

ISSN 2353-9658